

iniatuur

Jaargang 15

1

mrt 2011

**Stichting Martinikerk
Groningen**

**Vereniging van
Vrienden Martinikerk**

Secretariaat:
Martinikerhof 3
9712 JG Groningen

Telefoon:
050 311 12 77

E-mail:
info@martinikerk.nl

Website:
www.martinikerk.nl

Colofon

Redactie
Jessica Hoekstra
Marlies van Kruining
Sybren Sybrandy
Tonko Ufkes
Jan Visser

Medewerkers
Jessica Hoekstra
Jan Visser

Fotografie
Jan Visser

Druk
Grafische Industrie
De Marne, Leens

Foto gewelven... - Zie het artikel op pagina 3.

an de redactie

In dit eerste nummer van 2011 moeten we het stellen zonder de zorg van hoofdredacteur Aeiko de Jager, die afscheid heeft genomen als redacteur. In de vijf jaar dat hij deel uitmaakte van de redactie heeft hij veel gedaan om Miniatuur het fraaie, verzorgde uiterlijk te geven dat we nu kennen. We bedanken Aeiko hartelijk voor al zijn werk! Het nummer opent met een artikel over de gewelven, die ook voor publiek toegankelijk zijn, geschreven door Jessica Hoekstra en Jan Visser. Een passend onderwerp aan het begin van het toeristische seizoen. Daarna een artikel in de rubriek Nader bekeken, ook van de hand van Jan Visser. Het brengt ons bij een glas-in-lood-raam en grafsteen van Joannes Sinnige, maar ook – heel onverwacht – in Ghana. En natuurlijk verwijzen we naar de uitnodiging voor de jaarvergadering van de Vrienden van de Martinikerk, op de achterpagina.

Sybre Sybrandy, Jessica Hoekstra, Marlies van Kruining, Tonko Ufkes, Jan Visser

Agenda Martinikerk (zie ook "agenda" onder www.martinikerk.nl)

Vrijdag 25 maart

Royal Brass Splendour, het groot koperensemble van het Prins Claus Conservatorium speelt Fanfare uit La Péri van P. Dukas, Orgelsymfonie nr. 3 van Saint-Saëns voor koperensemble en orgel en Music for the Royal Fireworks van G.F. Handel.
Aanvang: 20:15 uur
Toegang: € 10,-

Zaterdag 26 maart

Johannes Passion door Vocaal ensemble Cantatrix m.m.v. Miranda van Kralingen, Pierre Mak, André Post en Il Concerto Barocco o.l.v. Geert-Jan van Beijeren Bergen en Henegouwen
Aanvang: 20:00 uur
Toegang: € 30,-
Meer informatie: www.cantatrix.nl

Zaterdag 2 april

Orgelconcert Power of Pipes door Martin Mans met improvisaties en klassiek populaire werken.
Aanvang: 20:00 uur
Toegang: € 10,-
Meer informatie: www.martinmans.nl

Vrijdag 8 april

Matthäus Passion Bach Choir and Orchestra of the Netherlands met Robert Luts, evangelist, Henk van Heijnsbergen, Christus, Rachel Nicolls, sopraan, Sytse Buwalda, countertenor, Math Dirks, bas o.l.v. Pieter Jan Leusink
Aanvang: 19:00 uur
Toegang: € 55,- aan de kerk € 60,-
Meer informatie: www.pieterjanleusink.nl

Donderdag 14 en vrijdag 15 april

Voorjaarsconcert door leerlingen van het Parcivalcollege de Misatango en Misa a Buenos Aires van Martin Palmeri.
Aanvang: 20:00 uur
Toegang: € 8,-
Reserveren verplicht: administratie@parcivalcollege.nl
Meer informatie: www.Parcivalcollege.nl

Woensdag 20 april

Matthäus Passion Bach Choir and Orchestra of the Netherlands met Robert Luts, evangelist, Henk van Heijnsbergen, Christus, Rachel Nicolls, sopraan, Sytse Buwalda, countertenor, Math Dirks, bas o.l.v. Pieter Jan Leusink
Aanvang: 19:00 uur
Toegang: € 55,- aan de kerk € 60,-
Meer informatie: www.pieterjanleusink.nl

Vrijdag 22 april

The Crucifixion van John Stainer - Northern Voices is een stuk met een prachtige orgelpartij, afwisselende koordelen, solo's voor tenor en bas ook het publiek heeft een rol bij de koralen met Daniël Rouwkema en Henk Timmerman o.l.v. Edwin Velvis m.m.v. Sietze de Vries, organist.
Aanvang: 15:15 uur kerk open om 14:30 uur
Toegang: gratis kaarten bij boekhandels Boomker&Savenije, Groningen, Boomker, Haren en Daan Nijman, Roden.
Meer informatie: www.northernvoices.nl

Maandag 2 t/m donderdag 5 mei

Fototentoonstelling Walls between People van Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) brengt leven en getuigenissen in beeld van mensen van over de hele wereld die van elkaar worden gescheiden door muren.
Open: 12:00 uur – 17:00 uur
Toegang: € 1,-
Meer informatie: www.4meiprojekt.nl en www.groningen.studentendesks.nl

Zaterdag 14 mei

Orgeldag noord Nederland
Tijd: 10:00 uur – 17:00 uur

Vrijdag 27 mei

Concert door Egidius Kwartet & College uitgevoerd worden Leidse Koorboeken deel 2: Magnificat.
Aanvang: 20:15 uur
Toegang: € 37,50 en € 25,- incl. glas wijnkorting voor Miniatuur lezers o.v.v. kortingscode vrkerk
Meer informatie: www.leidsekoorboeken.nl

Woensdag 15, 22, 29 juni, 6 juli

Orgelconcert georganiseerd door de Stichting Avondtmusyck Martinikerk Groningen. door organisten Wim van Beek, Christiaan Ingelse, Wolfgang Zerer, Henk de Vries
Aanvang: 20:00 uur kerk open om 19:30 uur
Toegang: € 8,-
Meer informatie: www.avondmuziek.nl

Zaterdag 2 juli

Kerkdienst en expositie in het kader van Roze Zaterdag
Aanvang: 12:00 uur
www.rozestadgroningen.nl

Vrijdag 1, 8 juli

Lunchpauzeconcert op het orgel door organisten Jochem Schuurman, Vincent Hensen.
Aanvang: 12:45 tot 13:30 uur
Toegang: € 1,-

Zaterdag 9 juli

Orgeldemonstratie door Vincent van Laar, een klankdemonstratie van het koororgel en het hoofdorgel met uitleg over beide orgels.
Aanvang: 14:30 uur
Toegang: € 1,-

Zaterdag 9 juli

Zomerconcert
Urker mannen ensemble en Call o.l.v. Pieter Jan Leusink. Op het programma staat o.a. Ave Maria van Caccini en Devote Ave Verum van Mozart.
Aanvang: 20:00 uur
Toegang: € 30,- aan de kerk € 32,50
Meer informatie: www.pieterjanleusink.nl

erkdiensten

Vrijdag 24 december 2010

Wijkgemeente Martinikerk:
Elke zondag: 9:30 uur en 19:00 uur
www.wijkgemeente-martinikerk.nl
GSp - Studentenplatform voor Levensbeschouwing:
Elke zondag: 11:30 uur en Vesper: 17:00 uur (t/m 1 mei)
www.gspweb.nl

oeristische openstelling Martinikerk

Zaterdag 2 april t/m vrijdag 11 november

Rondleidingen: 13:30 uur door schip en koor (begane grond) en woensdag om 15:00 uur over de gewelven.
Toegang: € 1,-
Meer informatie: www.martinikerk.nl

p de gewelven van de Martinikerk

Ongetwijfeld zijn er lezers die wel eens een rondleiding hebben gehad op de gewelven. Toch is dit voor veel mensen een onontdekt stukje Martinikerk. Het is soms moeilijk voor te stellen hoe mensen acht eeuwen geleden zulke ingenieuze bouwwerken konden maken. Daar mogen we in Groningen best trots op zijn. Wie van beneden in de Martinikerk naar boven kijkt ziet de gewelven met hun schilderijen. Veel bezoekers kunnen zich geen voorstelling maken van wat daar boven zit. En juist daar zijn vele interessante bouwsporen te vinden. In dit artikel nemen wij samen met u een kijkje op de gewelven.

Boven de Kapel en de kooromgang

Voordat we naar boven gaan, bekijken we de plattegrond van de kerk: in het schip van de kerk is het gedeelte tussen de pilaren gebouwd tussen 1220 en 1245 in de Romanogotische stijl. We kunnen dit herkennen aan de kleine ronde ramen in de vijfde travee, gerekend vanaf de toren. Destijds was de toren inpandig en stond op de plaats van de tweede travee. Bij de uitbreiding van de kerk in de 15^e eeuw is er een travee bijgebouwd en is de toren buiten de kerk geplaatst. Die uitbreiding in Gotische stijl is te herkennen aan dunne muren en gewelven, grote hoge ramen.

In de noordzijde van het koor bevindt zich een oude deur, die toegang biedt tot de gewelven. We beklimmen een smalle stenen wenteltrap en komen uit boven het gedeelte waarin de Kapel, de Librije en andere zijvertrekken zich bevinden. Dit gedeelte is het laatst bijgebouwd, zo rond het jaar 1500. Hier zien we voor het eerst een gewelf van boven. Het is een Gotisch gewelf met ribben. Ribben zijn ronde bogen die het gewicht dragen en elkaar in evenwicht houden, met een sluitsteen in het midden. Deze gewelven zijn slechts één steen dik. Hier staan ook drie nieuwe verwarmingsketels, die de kerk verwarmen. Bovendien is er een hijswiel, een groot rond houten rad waarmee bouw materiaal opgetakeld kon worden door de erkerdeur die uitkomt op het Martiniekerkhof.

We lopen verder over een plankier, gaan linksaf de hoek om en zien aan de rechterzijde een Romaanse dwerggalerij. Dat is een versiering die oorspronkelijk aan de buitenzijde van de kerk is aangebracht. Het lijkt op een viertal ramen, maar er zit een stenen muur achter. Door de aanbouw van de Kapel in de 15^e eeuw is de dwerggalerij aan deze zijde van de kerk overkapt. Aan de andere zijde van de Martinikerk is de dwerggalerij wel aan de buitenzijde te zien vanuit de St. Jansstraat.

Dwerggalerij.

Trotseerloodjes op het dak.

Tegenover de dwerggalerij is een deur die toegang geeft tot de kil, een goot tussen twee schuine daken waar je kunt lopen. Hier zien we de leien van het dak. De randen zijn bedekt met lood, met daarop vele zogenaamde trotseerloodjes, de merktekens van loodgieters die aan het dak hebben gewerkt. De spijkers waarmee het lood is bevestigd, worden met deze trotseerloodjes afgedekt om zo roestvorming tegen te gaan.

Even verder openen we aan de rechterzijde een deur, waardoor je zo in de diepte van de kerk kunt kijken: 12 meter diep. Brrr.... Niet goed voor iemand met hoogtevrees! Niet voor niets zit er een groot bord op de deur: GEVAARLIJK.

Nu komen we bij de omgang om het koor. Daar kunt je helemaal omheen lopen. In de kooromgang zitten nissen, waarin de lampen staan die de schilderijen in het koor verlichten. De gewelven zijn dezelfde als boven de Kapel.

Boven het schip van de kerk

We gaan nu omhoog, weer via een stenen wenteltrap, naar het schip van de kerk, op ongeveer 19 meter hoogte. Hier kijken we op de imposante

Romaanse gewelven; die zijn wel 25 cm dik en rond. Indrukwekkend, hoe heeft men dit in die tijd zo kunnen bouwen.

Boven de vijfde travee zien we de balken van het oudste deel van het dak, uit de 13^e eeuw. Deze oude eiken balken zijn steviger gebleken dan de moderne balken die bij de restauratie van 1961-1975 zijn gebruikt. Ze zijn ook niet recht, en niet met bouten of spijkers, maar met een houten pin-en-gatconstructie met elkaar verbonden. Toch staat dit er al bijna acht eeuwen!

Bij de laatste restauratie is het dak weer teruggebracht in de oorspronkelijke 15^e-eeuwse staat met vijf dwarschepen. Tussendoor, vanaf de 17^e eeuw tot de restauratie, heeft de kerk een zadeldak gehad. Het huidige dak zorgt ervoor dat de muren niet verder naar buiten worden gedrukt.

Als we boven de vijfde travee naar het oosten kijken, tegen de muur van het koor, zien we een ronde boog; dit is de gewelflijn van het oorspronkelijke koor uit de 13^e eeuw.

Nu lopen we over het plankier, over de hele lengte van het schip, in de richting van de Martinitoren. Links en rechts verbazen we ons over de machtige ronde koepels van de Romaanse gewelven. Bij de vierde travee is ook een hijswiel aangebracht. Wat doet dat daar? Midden boven het schip kun je toch geen bouwmaterialen aanvoeren? Wacht, daaronder zit een rond luik dat open kan. Dat hijsgat deed in de katholieke tijd

dienst als "Himmelloch". Daar werd op Hemelvaartsdag tijdens de kerkdienst een beeld van Jezus omhoog gehesen, als reële afbeelding van de Hemelvaart. Zo'n "Himmelloch" vinden we ook in de Der Aa-kerk.

Als we goed kijken zien we af en toe een klein groen houten doosje. Dit zijn nestkasten voor gierzwaluwen. Deze vogels bouwen hier hun nest en kunnen hun jongen veilig grootbrengen in de kleine groene oase die het Martinikerkhof in het centrum van de stad is.

Gotische gewelven boven het koor.

Het plankier eindigt bij de torenmuur, waar een deur is naar de toren. Die deur is vervangen door een glaswand, zodat je vanaf de gewelven in de toren kunt kijken, en vanuit de toren over de gewelven. Dat laatste is overigens een prachtig gezicht. Het lijken net een stel olifantsruggen. We lopen terug naar de trap en klimmen nog hoger.

Hijswiel boven het schip.

Boven het koor

De wenteltrap wordt smaller en eindigt boven het koor op 29 meter hoogte. Als we het luik van een raampje openen krijgen we een fantastisch uitzicht op de Martinitoren en een deel van de stad.

De Gotische gewelven hier zijn smal en door de gaten kun je zien hoe dun ze zijn. Ook hier lopen we over een plankier tot het eind, waar dikke balken het eind van de dakconstructie markeren. Feitelijk zijn het allemaal driehoeken die de kap ondersteunen en de krachten naar de centrale balk afvoeren.

Die balk heet de koningsspil en lijkt gewoon in de lucht te hangen. Je kunt er onder staan! Dit is een centrale plaats, want recht hieronder is in het koor de afbeelding van Jezus Christus als sluitsteen aangebracht, van beneden te zien. Dus niet alleen constructief van groot belang maar ook symbolisch de meest belangrijke plaats.

We lopen terug, de wenteltrappen af, onder de indruk van de bouwkunst van zoveel eeuwen geleden. Wat een waardevol monument bezitten wij in Groningen!

Jessica Hoekstra en Jan Visser

Correspondentie naar: info@martinikerk.nl

Jan Visser leidt rond op de gewelven.

Wilt u zelf een kijkje nemen op de gewelven dan bent u van harte welkom in de Martinikerk. Vanaf zaterdag 2 april t/m 11 november 2011 zet de Martinikerk haar deuren weer wagenwijd open voor iedereen die eens letterlijk een kijkje wil nemen in het hart van de stad. Voor de echte nieuwsgierigen is er dan om 13.30 uur een rondleiding door schip en koor (begane grond) en op woensdag om 15.00 uur ook een rondleiding over de gewelven. Om de kerk in stand te kunnen houden vragen wij € 1,- per persoon. Als de kerk open is zijn er diverse artikelen te koop die direct of indirect met het gebouw te maken hebben.

NADER BEKEKEN

Hoog bezoek

Voorjaar 2010 kregen we een bezoeker aan de toeristische balie van de Martinikerk die zich voorstelde als: de Koningin van Ghana! Deze bezoeker had nota bene banden met de Martinikerk en met de Der Aa-kerk. Het bleek een verre nazaat te zijn van de familie Sinninghe, waarvan een wapen is te vinden in een glas-in-lood-raam in het koor van de Martinikerk.

Dat raam is gemaakt in 1770 als geschenk van het schuttergilde/borgerregiment en bevat de wapens van 18 hoplieden (officieren), waaronder dat van "Jannes Sinninge / Angesteldt 1750 Janurij". Het wapen stelt een stappend paard voor op een blauw/groene achtergrond.

Wie was die Jannes of Joannes Sinninge en waar kwam hij vandaan?

In het blad "Groninger Kerken" van maart 1993 staat veel over het raam en deze persoon beschreven, maar er is meer bekend.

De familie Synnynghe wordt al genoemd in annalen in Drenthe (Anloo/Lieveren/Roden) in het begin van de 15^e eeuw. Zij zijn eigengeërfden, dat wil zeggen, bezitters van een boerderij waaraan rechten zijn verbonden voor officiële functies. Eind 17^e eeuw zijn er twee broers Sinninghe, die allebei vanuit Roden naar Groningen trekken. Zij worden beiden bierbrouwer en hopman in het burgervendel: Jan (bijgenaamd de Oude), geboren in 1685, en Joannes (de Jongere), geboren in 1690.

Jan de Oude wordt burger in Groningen in 1703, in 1718 grootburger en olderman, en is op 16 december 1749 aangesteld als "Officier des Borgerlijken Regiments door de Prince d'Orange & Nassau". Hij overleed in 1758. Zijn zoon Rudolphus is bekend geworden als dominee van Wierum en Dorkwerd. Deze Rudolphus voerde als wapen een stappend paard, maar dat kan ook het wapen van zijn vader geweest zijn.

Joannes de Jongere trok later naar Groningen en trouwde in 1717 met Elisabeth Krijthe. Ze kregen één kind en Elisabeth stierf al snel, ergens binnen de eerste vijf jaar van hun huwelijk. In 1723 trouwde Joannes opnieuw, nu met Johanna Rummerinck, die afstamde van een beroemd geslacht te Haren. In 1736 werd hij vaandrig in het borgerregiment en hij overleed in 1770. Hij en zijn vrouw Johanna zijn begraven in de Der Aa-kerk. Hun grafsteen ligt daar nog (nummer 365), maar is heel erg afgesleten omdat deze steen oorspronkelijk in het looppad lag. Uit het verleden weten wij dat op deze steen als wapen van Joannes een hondenkop stond afgebeeld.

Aan wie van de beide broers herinnert nu het glas-in-lood-raam in de Martinikerk? De naam is van Joannes de Jongere, maar de aanstellingsdatum en het wapen lijken te komen van Jan de Oude.

Wel, het raam is geschonken in 1770, het sterfjaar van Joannes de Jongere. Hij moet dus de opdracht hebben gegeven en heeft hiervoor in de buidel getast.

Maar Jan de Oude is in 1770 zeker nog wel bekend, hoewel hij gestorven is in 1758. Gezien de namen van de andere hoplieden die in het raam zijn genoemd, hebben verscheidene daarvan hem meegemaakt. De namen en wapens zijn namelijk op jaartal van aanstel-

Raam van Jannes Sinninge in de kooromgang.

Koningin mevrouw Rullmann Schmidt.

ling geplaatst en de eerste (Theodorus van der Haven) is aangesteld in 1738 en overleden in 1781. Hij heeft Jan de Oude dus ruimschoots overleefd en vijf andere hopmannen ook.

Op de lijst van hophlieden van 16 december 1749 staan echter beide broers "J. Sinninge" en "J. Sinninghe 'd oude-re". Dit betekent dat Joannes de Jongere promotie heeft gemaakt van vaandrig naar hopman en is aangesteld/beëdigd in januari 1750.

Naam en datum kloppen dus, nu nog het wapen.

In 1923 is het gehele glas-in-lood-raam gerestaureerd, waarbij in een aantal gevallen nieuwe wapens zijn aangebracht omdat de oude verdwenen waren. Met hulp van heraldici zijn die familiewapens zo goed mogelijk opnieuw weergegeven, waarbij wel een aantal fouten zijn gemaakt. Ook het wapen van Joannes Sinninge is in 1923 nieuw gemaakt. Daarbij is gekozen voor het bekende wapen van Rudolphus, zoon van Jan de Oude, misschien omdat het wapen met de hondenkop op het graf van Joannes in de Der Aa-kerk zo versleten was dat de details niet meer herkenbaar waren. In elk geval zijn in het raam de broers Jan en Joannes samen geëerd.

De grafzerk van Joannes Sinninge.

Mevrouw Rullmann Schmidt in de draagstoel.

Nu nog de verbinding met Ghana. Een zoon van Rudolphus, Albert Hoving Sinninghe (geb. 1762), was tweede resident, dat is hoofd van een handelskantoor van de Verenigde Oost-Indische Compagnie, op fort Bercou in Guinea, het huidige Ghana.

Een verre nazaat, mevr. George Rullmann Schmidt, heeft zich in de voetsporen van haar voorvader vanaf 1975 ingezet voor ontwikkelingshulp in Ghana. Daarvoor heeft zij de Stichting Empower in Deventer opgericht (www.stichtingempower.com of www.holland-ghanaplatform.com). Deze stichting zet zich in voor kleinschalige projecten, uitgevoerd met hulp van de plaatselijke bevolking: een huishoud/technische school in Mapraeso en Juaben, een Centrum voor duurzame plattelandsontwikkeling in Noord-Ghana, een veerpont in

Alabonu, een polikliniek in Agona Amanful en een fietsenwerkplaats voor de dovenschool in CapeCoast.

Zij heeft ook een adoptie-/studiefonds, waarmee zij Ghanese gehandicapte mensen steunt.

Voor haar enorme inzet is mevr. Rullmann Schmidt door het stamhoofd benoemd tot Koningin-Moeder van het volk van de Juaben Ashanti in Ghana. Dit is onlangs nog eens bevestigd toen zij drie generatoren regelde voor enkele scholen in Seikwa.

We hadden dus hoog bezoek in de Martinikerk!

Jan Visser

Correspondentie naar: info@martinikerk.nl

Uitnodiging

Voor de jaarlijkse lezing van de Vereniging van Vrienden van de Martinikerk

Zaterdag 16 april 2011 om 11.00 uur

In Pictura, St Walburgstraat 1

Toegang vrij

Sprekers: de heer **Beno Hofman**, stadshistoricus
de heer **Yko Buursma**, architect

Het Prinsenhof – vroeger, nu en in de toekomst

Zeshonderd jaar geleden werd nabij de Martinikerk, aan de noordzijde van het Sint Walburgs kerkhof, een boerderij aangekocht door de priesters van de Sint Maartenskerk. Deze bezitting was de voorloper van wat nu het Prinsenhof is. De oorspronkelijke behuizing werd in de loop der jaren vele malen verbouwd terwijl ook de functie van het gebouw regelmatig veranderde. Ooit was het een scriptorium, later een bisschoppelijk hof en daarna een stadhouderlijk paleis. Verder is er sprake van een gebruik als hospitaal, laboratorium en zelfs, in een periode van verwaarlozing, een opslagplaats van bouw materiaal. Gelukkig ontfermde Monumentenzorg zich de vorige eeuw over het gebouw zodat een volledig verval kon worden voorkomen. De laatste jaren waren in het gebouwencomplex de studio's van RTV Noord gevestigd. Nu RTV Noord verhuisd is, krijgt het pand wederom een nieuwe bestemming. De plannen om in het complex een luxe hotel te vestigen zijn in een vergevorderd stadium.

Over het wel en wee van onze overbuurman, het Prinsenhof, spreekt de heer **Beno Hofman** vanuit historisch perspectief terwijl de heer **Yko Buursma** namens de architectenbureaus SKETS en De Zwarte Hond de toekomstplannen belicht.

Uitsnede uit de kaart van Haubois.

Verbouw in het Prinsenhof.

Voorafgaand aan de lezing is de jaarlijkse huishoudelijke vergadering van de Vereniging van Vrienden van de Martinikerk. De vergaderstukken worden aan de leden van de Vereniging toegestuurd. Deze vergadering begint om 10.00 uur en zal eveneens plaats vinden in Pictura, St Walburgstraat 1.